

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

102774

1882

29/m

7-7

Nje Veličanstvo
cesarica in kraljica Elizabeta
avstrijska.

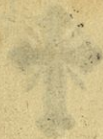
Nje životopis, opis smrti in pogrebne svečanosti.

V TRSTU 1898.

Izdala in založila Tiskarna Dolenc.

102774

Mie Velianstvo

cessarica in kraljica Elizabeta

avstrijska

102774

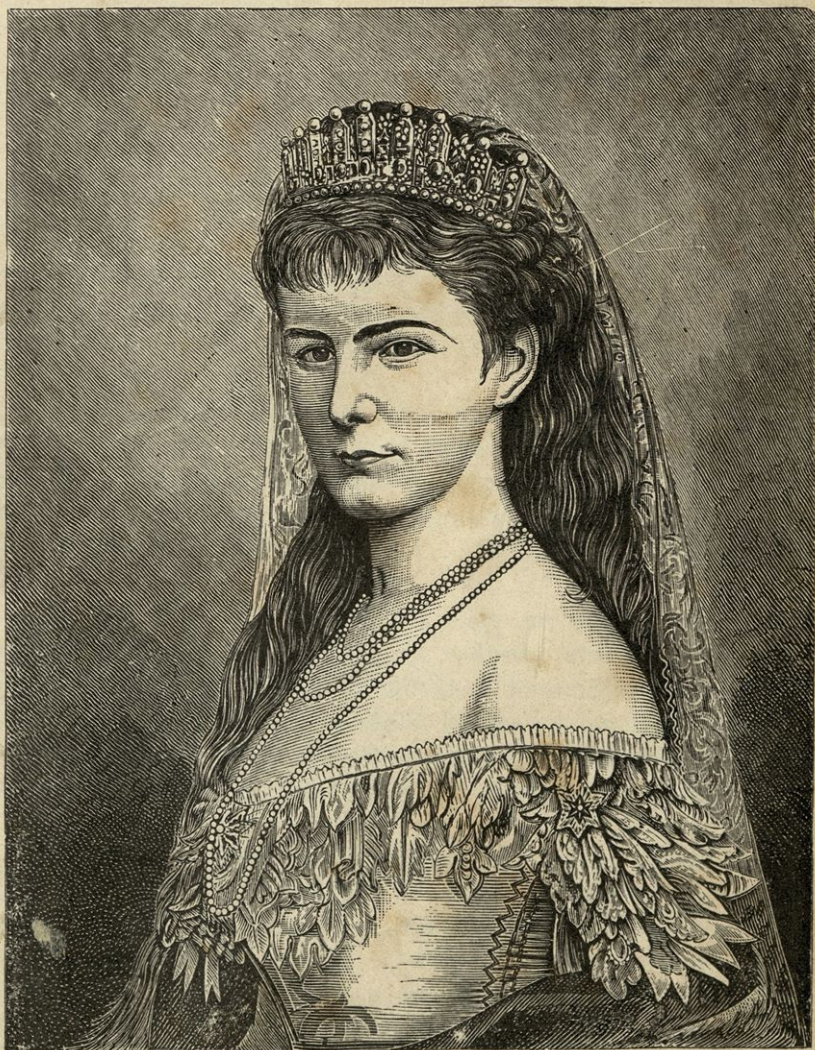

F2C 325/
1952

030051743

Nje Velič. cesarica Elizabeta.

Spomin žalovanja nezaslišane umora izvršenega v
Ženevi dne 10. septembra 1898.

Nesreča Avstrije.

Kakor bi se bil zgrnil pogubonosni oblak nevihte nad našo širjo domovino, našo ljubljeno Avstrijo, tako padajo udarci usode na njo in zadevajo v srce njene zveste narode, da ječe v neznosnih bolečinah.

Notranji politični viharji stresajo temelje sicer mogočne države, ki se nima bati za svoj obstanek, dokler bode slo-nela njena moč na tako krepki podlagi, kakor je zvestoba večine avstrijskega prebivalstva, a marsikak zvest državljan zrè s skrbjo v usodo bodočih dni, ako se vihar skoraj ne poleže.

A še hujši, nego borba narodov za svoje pravice in — predpravice, pak so udarci, ki zadevajo našo preljubljeno hišo Habsburško. Ti udarci se množe z neusmiljeno hitrostjo, tako, da se mora človek vprašati: kaj pa vendar to pomeni? Kaj pa je storila hudega uzorna družina Habsburžanov temni usodi, da jo preganja, kakor niti ne družine bornega siro-maka?!

Niti se ni najmanje zacelila rana, ki je zadela vso Avstrijo, najprvo pa srce našega milega Vladarja s prerano izgubo blagega prestolonaslednika cesarjeviča Rudolfa in sedaj — sedaj! Srce se krči v obupu, vroče solze zalivajo oči ne samo zvestemu Avstrijcu, marveč *vsakemu človekoljubu*, ki ni *okamenel* v svojem drobju, ko prinaša brzoglav strašno, pregrozno novico:

Cesarica Elizabeta umorjena!

Naša prejasna Vladarica, uzor ženstva, biser vladarske čednosti, zvezda prestola avstrijskega, angelj nesrečnih in vzvišena mučenica lastnega življenja, — Ona, pred katero bi klečali angelji in nebeški duhovi, razliti v blaženstvu pred toliko *človečansko svetostjo* — Ona je pala kakor krvava žrtva črne, peklenko-demonične roke *ubijalčeve* !

V trenutkih, ko si je prišla krepiti oslabelo zdravje v divno pogorje *svobodne Svice* in se je nadejala, da okreva popolnoma, da jej podaljša Vsevečni drago življenje še za mnogo let, v teh trenutkih jo je zadelo smrtno orodje človeka, ki si je kakor v *zlobni šali* izbral za žrtev jedno izmed glavarских Veličanstev civilizovane Evrope !

Vsi narodi Avstrije in ves omikani svet ne more še zapopasti, kako se je mogel ta peklenški čin sploh *zgoditi* in ali ga je izvršilo zares človeško bitje, ali pa je prišla *najgrša zver pekla* na zemljo, da izvrši, kar bi *človeku* ne smelo biti mogoče.

Ves omikani svet stoji ogorčen, okamenel od žalosti in srama pred civilizacijo ob tem dogodku, avstrijski narodi pa se zavedajo, da je zadela njihovo domovino nesreča, kakoršni ni primere v zgodovini, kajti izgubili so cesarico, ki je bila pravcati dobri gënij Avstrije in katere ne pozabijo še pozni rodovi.

V naslednjem hočemo narisati podrobnosti iz blagega življenja cesarice Elizabete, kakor tudi način, kako je morala zapustiti ta *svetnica na prestolu avstrijskem*, nas, njene narode, ki smo jej bili v nespremenjeni ljubezni naklonjeni vsikdar in ki jočemo solze odkrite žalosti zaradi Njene izgube.

Njen životopis.

Elizabeta, Amalija, Evgenija, vojvodinja Bavarska, je bila porojena v Possenhofenu na Bavarskem dne 24. decembra 1837 kakor hči vojvoda Maksimiljana in vojvodinje Ludovike Bavarske. Izmej osmero otrok je bila Elizabeta tretje dete imenovanih visokih roditeljev. Dne 18. avgusta 1853 je bila Nj. kraljeva Visokost vojvodinja Elizabeta za-

ročena z Nj. Veličanstvom cesarjem Francom Jožefom, a poročena dne 24. aprila 1854. Dne 8. junija 1867 je bila Elizabeta venčana v Budimu na Ogerskem kakor ogerska kraljica.

Nj. Veličanstvo je bila mati: nadvojvodinji Sofiji, rojeni na Dunaju dne 5. marca 1855, umrli v Budimu 29. maja 1857; nadvojvodinji Gizeli, rojeni v Laxenburgu pri Dunaju, dne 12. julija 1856., poročeni na Dunaju, dne 20. aprila 1873 z Njegovo kralj. Visokostjo princom Leopoldom Bavarskim; nadvojvodu Rudolfu, cesarjeviču in prestolonasledniku, rojenemu v Laxenburgu dne 21. avgusta 1858, umrlem dne 30. januarja 1889; nadvojvodinji Mariji Valeriji, rojeni v Budimu dne 22. aprila 1868. poročeni v Işlu dne 31. julija 1890 z Nj. ces. Visokostjo nadvojvodom Fran Salvatorjem. Nj. Veličanstvo cesarica Elizabeta je bila najvišja zaščitnica mnogobrojnih redov in dobrodelnih ustanov.

Prejasni so zares nekateri hipi življenja cesarice Elizabete zlasti iz prve dobe Njenega bivanja na avstrijskem prestolu.

Sedaj živečih ljudij celó stolice avstrijske je le malo, ki so bili pred štiriinštiridesetimi leti priča nepopisnega veselja, v katerem je plaval Dunaj za dni poroke Nj. Veličanstva z našim presvetlim cesarjem Fran Jožefom.

Ko se je pripeljala visoka nevesta v svoji nedosegljivi telesni lepoti v krasni ladiji po Donavi na Dunaj, mislil je tedaj vsak navzoči, da vidi božanstvo mogočne Donave, ki je stopilo na posvečena tla dunajska, da prevzame zaščito prejasne stolice mogočne države.

Ob Elizabetinem mostu jo je vzprejel presvetli mladi ženin - vladar in mesto dunajsko in jo sprovedli v cesarski dvor. Slavnosti ob poroki obeh Veličanstev so zlate slike v zgodovini Avstrije in Dunaja samega.

Mlada cesarica se je udeleževala poslej rada vseh javnih slavnostij in se je tudi rada prikazovala med ljudstvom, čegar srce je takoj pridobila z svojim ljudomilim nastopom in z svojo božanstveno prikaznijo. Vse se je trlo in gnetlo, kadar koli je bilo videti njeno veličastno podobo, vse je hotelo videti kakor boginjo lepo Vladarico.

To pa je bilo tudi kakor v slutnji za poznejša leta, da se ljudstvo odškoduje za trenutke, ko mu ni bilo več dano gledati v milo obličje ljubljene cesarice. Kajti lotila se je je bolezen, ki jo je silila umakniti se javnosti in skrbeti za svoje oslabeledo zdravje. Poslej jo je videl le malokdo, zlasti ne v stolici Dunaju in mnogo dunajčanov je, mlajšega rodu, ki naše cesarice niso niti jedenkrat videli v svojem življenju.

Cesarica Elizabeta je počela potovati na razne kraje, da si utrdi zdravje; kmalu, ko se je pojavila bolezen (zdravniki so nazvali bolezen z anemijo ali pomanjkanjem krvi) svetovali so, da se Njeno Veličanstvo poda v južno podnebje, kar se je tudi zgodilo. O potovanjih cesarice na Grško, v južno Švico in na južno Francosko so poročali listi in vedno je bilo čitati, da vsa ta potovanja niso namenjena zabavi, marveč jedino le zdravljenju bolne Vladarice.

Samo ob sebi umevno je, da se je morala cesarica Elizabeta vsled bolehnosti poslej tudi odpovedovati ožjim dvornim veselicam, na katerih jo je po čisto zastopala nadvojvodinja Marija Tereza, ali tudi Marija Josipina.

Ko pa je v prestolonasledniku, cesarjeviču Rudolfu, izgubila svoje najdražje na svetu, umaknila se je popolnoma življenju. Poslej je tudi vedno hodila opravljena v črno. Ker pa je izguba jediniga sina zadela njeno plemenito materino srce, njeno blago dušo, je uplivala ista tudi na zdravje Njenega Veličanstva slabo, bolezen je postajala hujša in cesarica Elizabeta je morala poslej gledati jedino na to, da si utrdi zdravje, podaljša neprecenljivo življenje.

V vseh Svetih leta 1897 je bilo Nj. Vel. cesarica s presvetlim cesarjem poslednjikrat pri rakvi svojega preljubljenega sina cesarjeviča Rudolfa v kapucinski cerkvi na Dunaju. Tu je molila dolgo pri rakvi cesarjeviča, potem tudi pri drugih najbližjih ranjkih sorodnikih.

Kmalu potem je zapustila Dunaj in se podala najprej v Biarritz za več časa, od tod pa za nekaj časa v Pariz, kjer je bila do 18. dec. 1897. leta. Dne 29. dec. je dospela v Marseille na francoskem in od tod odplula na parniku „Miramare“, v spremstvu svoje sestre, grofinje Trani, v San Remo v Italiji.

Do 1. marca 1898 je ostala cesarica v San Remo, kjer se je počutila še dosti dobro; potem je odpotovala s svojo sestro čez Turin in potem v Territet na francoski meji, kateri kraj se je Nj. Veličanstvu zelo omilil. Tusem se je podala cesarica zopet dne 29. avgusta 1898., kjer je nameravala ostati več tednov.

V tem zdravem gorskem raju se je Njeno zdravje obrnilo čudovito na bolje, zamogla je spati po več ur in slast do jedi se jej

je po dolgem času zopet povrnila. Nj. Veličanstvo cesarica je zamogla hoditi več časa peš, vendar še ni mogla hoditi vztrajno. Upanje zdravnikov je bilo trdno, da cesarica popolnoma okreva, a za to da treba stalnega miru in počitka. Zaradi tega se je bila izdala oficijelna nota, zakaj se Nj. Velič. cesarica ne more udeleževati jubilejskih slavnosti. Gotovo pa bi se bilo to še zgodilo v eni meri, da ni prišlo to, česar bi ne bil pričakoval ves svet in zaradi česar je pogreznen ves civilizovani svet v globoko žalost, v pravcato resnično žalovanje.

Življenje cesarice Elizabete.

V stvarstvu človeškem se nahajajo visoka bitja, ki se dvigajo v svoji božanski veličasti visoko nad vesoljno človeštvo, kakor se dvigajo posamezni velikani gor nad nizko pogorje. Vender pa o nekaterih teh velikanov svet le malo govori, ker nočejo živeti v široki javnosti, marveč so posvetili svoje življenje tihemu delovanju na polju prosvete in človekoljubja, delovanje, ki je mnogokrat vredno več, nego vsi šumni pojavi glasnega življenja.

Ta bitja so na tem svetu podobna angeljem, duhovom raja, ki so prišli iz nebes, da v človeški podobi širijo na zemlji blagoslov in tolažbo med bednim človeštvom, katero jim zato postavi v svojem srcu trajniši spomenik, kakor je kamen in jeklo.

Tak tihi angelj, tak blažen duh nebes na tem svetu je bila cesarica Elizabeta avstrijska.

Odkar je stopila od široke ceste šumne javnosti, posvetila je vse svoje življenje vedi, umetnosti in dobrotvorstvu. Znano je o njej, da je poznala vso svetovno književnost in se temeljito bavila z njo; poznala in razumela je *kakor vsak umetnik*, starejšo in moderno umetnost in mnogi umetniki najnovejšega časa so imeli izredno čast in srečo, da so smeli občevati z Nje Veličanstvom osebno.

A istotako, kakor književnost, umetnost in razne jezike, poznala je svetovno in zlasti notranjo avstrijsko politiko. Prav lahko bi bila toraj uplivala na naše notranje politične razmere, ako bi bila hotela, vender jej je bilo najdražje delovati v človekoljubnem in dobrodelnem smislu. V tem pogledu je bila uprav čudovita.

Koliko je storila plemenitega revežem, o tem se bode še le govorilo pozneje, ko se izve o *vseh* delih Njenega božanstvenega srca. Za danes zadostuj le toliko.

Ko je potovala po raznih mestih Evrope, imela je plemenito navado, da je nakupila v raznih prodajalnicah različnega blaga, zlasti za obleke in ukazala razdeliti mej reveže dotičnega kraja.

Ta nakupila so bila včasih zares ogromna. S tem je storila veliko dobroto trgovcu, še večjo, *nezmerno* večjo pa revežem, ki so pretakali solze hvaležnosti do blage gospe. Najzanimiveje pri tej

stvari je bilo pa to, da se naša cesarica ni dala skoro nikoli spoznati, da toraj reveži dostikrat niti niso znali, od kod jim prihaja ta nagla pomoč. Ali niso ti ljudje morali misliti, da je prišel pravi *angelj božji*, ki jim je utešil bedo in gorjè?

O ljudomilosti cesarice Elizabete so razširjene, kakor o cesarju Jožefu II. pravcate pravljice. Nekdaj, v bajnih časih, so hodile Vile med ljudstvo, je očarovat in izkazovat jim blagoslove. Taka Vila *našega* časa je bila cesarica Elizabeta.

Nekoč je bila cesarica v Miramaru pri Trstu; sprehajala se je po divnem parku necega dne, kakor navadno, brez spremstva. Kar nenadoma se vlije dež in Nje Veličanstvo je stopila v jedno votlin v parku pod streho. V to votlino je pribežala tudi neka deklica. Kmalu se prične prijazen razgovor mej Nje Veličanstvom in otrokom. Cesarica je kmalu zvedela vse razmere dekličnega doma. Dež še vedno ni hotel ponehati, a deklici se je mudilo domov. Cesarica jej ponudi svojo pomoč in jo spremi z dežnikom do miramarskega kolodvora. Ondi podari svoj dežnik otroku z besedami: „Tu, vzemi dežnik seboj in ga ohrani, da ga imaš za vsak slučaj, ker ni vedno ljudi, ki bi hoteli koga spremiti o slabem vremenu z dežnikom domov“. Pozneje so zvedeli, da je bila to cesarica Elizabeta in dotična družina hrani še danes dežnik v spomin na ta čudoviti dogodek.

Cele knjige bi morali popisati, da bi mogli naštet *na tisoče* dogodkov iz življenja ljudomile Vladarice. Tukaj samo še jedno primero.

Necega dne se je sprehajala cesarica v naravi in prišla mimo kmečke hiše. V veži stala je pri ognišču kmetica in pripravljala jed. Cesarica ustopi v vežo in prosi, če si sme malo odpočiti, kar je kmetica rada dovolila. Žena je mešala v loncu neko testo, a lonec se jej je sukal s testom vred pod roko, da stvar ni šla prav izpod rok. Kmetica je postala nevoljna in rekla tuji gospej: Če bo šlo tako naprej, danes ne bo košila. Vi, gospa tako nimate nobenega posla, primite mi malo lonec, potem bo hitro gotovo, Cesarica je smeje se vstala in držala lonec; jed je bila hitro gotova. Cesarica pokusi in pohvali jed, potem odide in brez da bi opazila kmetica, položi nekaj na okno. Kmalu pride mož domov in se slučajno ozre na okno. „Stara, od kodi je pa to?“ vpraša ženo in vzame z okna — desetak, kmetica mu je povedala kdo je bil v hiši in mož je prestrašen vzkliknil: — „To je bila sama cesarica!“

„Moj Bog, tarnala je žena, jaz sem jej pa še dala držati lonec — zdaj me še zapró!“ in bila je vsa raz sebe. Mož, ki je bil vojak in je večkrat čul o dobroti naše cesarice, je ženo potolažil a dodal: „Če imamo tudi stradati, *tega* desetaka ne dam nikdar od hiše, prišel je iz roke cesarice Elizabete!“

Koliko je Nje Veličanstvo storila za siromake po vsej naši državi, o tem se do danes niti še ne ve vse, ker cesarica ni dovolila, da bi se govorilo o tem očito.

Ko je stopila v svojo novo domovino kakor cesarica avstrijska, je darovala takoj za dobrodelne namene svoto 56.750 gld. V vojnem času leta 1859 in 1866 je izvrševala čudovita dela usmiljenja ob ranjenih vojaki, imenovali so jo „angelja ranjencev“.

Kolikor je darovala vsako leto za uboge naše širje domovine, preseza vsako število. Kadarkoli so obiskovale prirodne nesreče ubogo avstrijsko prebivalstvo, požari, potres, povodnji ali slabe letine, vsikdar je darovala skupno s svojim presvetlim soprogom velikanske svote za utešenje bede. Bolnikom in nesrečnim je bila trajna pomočnica in srčno je hodila v bolnišnicah od bolnika do bolnika, spregovorila z vsakim besedo tolažbe ali mu dala kako podporo. V Monakovem je za časa *kolere* hodila pogumno v bolnišnici okoli bolnikov ter jih tolažila.

V očigled takemu dobrosrčju nasproti socialni bedi moramo vprašati: ali ni reševala Nj. Vel. cesarica Elizabeta „socialno vprašanje“ na *najvzvišenejši način*? Ali se zamorejo proti *Njej* pritoževati oni izvestni krogi, ki kričijo v enomer o „rešitvi socialnega vprašanja“ in smatrajo *kronane* glave kakor zapreko v tem vprašanju, katero treba odstraniti, „da se reši človeštvo verig“?

In vender je zadelo *morilno orožje* Njeno, za bedo človeštva *najgloblje* čuteče srce, morilno orožje iz rok satanskega človeka, ki si je predrznil trditi „*da ni nasprotnik delavcem, pač pa bogatašem!*“

Ali ni smatrati tega peklenškega čina *za vse kaj drugega*, nego za izvrševanje „človečanstvene ideje“, s kakoršno se ponaša blazni anarhizem?

Ne, *ta grozni čin je smatrati sploh za delo hudobnega duha, ki lazi v svojem črnem prokletstvu po cvetoči zemlji kakor rečni sovražnik dobrega duha in ki si je izbral za jedno svojih neštevilnih orodij — peklen ki anarhizem!*

Smrt cesarice.

Dne 29. avgusta 1898 se je pripeljalo Njeno Veleč. cesarica Elizabeta s premstvom v Švico ter skozi Territet odšla v letovišče Caux (čitaj Kós), ob ženevškem jezeru, kjer se je nastanila. Namerovala je tu bivati več tednov. V tem divnem planinskem kraju, v tem balzamičnem zraku je ugajalo njenemu zdravju čez vse, postala je jako vesela.

Dne 9. septembra 1898 opoludne prepeljala se je cesarica v spremstvu grofice Sztaray čez jezero v mesto Ženevo, kjer je name-rovala ogledati si nekatere znamenitosti in se drugi dan vrniti v Caux. Opomniti je treba, da so jo Njeni bližnji ljudje svarili, naj ne hodi tja v Ženevo, ker lazi ondi različnih sumljivih ljudij. A cesarica je odgovorila: „*Koga naj se bojim? Saj nisem nikomur nič hudega storila!*“

V soboto dne 10. septembra 1898. ob 2. uri popoldne se je hotela vrniti s parnikom nazaj v Caux in je ostavila s svojo spremljevalko ob 1/2 2 uri hôtel „Beau Rivage“, in šla polagoma k pristanišču po krasni poti ob jezeru.

H krati prihiti jej nasproti nek človek in zavihti proti Njej roko ter zbeži.

To se je zgodilo po bliskovo tako, da niti Nj. Vel. cesarica ni nje spremljevalka nisti slutili, kaj to pomeni.

V naslednjem trenutku se zgrudi Njeno Veličanstvo nazaj in prebledi. Spremljevalka jo obdrži v rokah in vpraša: *Veličanstvo, ali Vam je slabo?* Cesarica odgovori: *Ne vem. To je od straha!* dostavila je spremljevalka ter vprašala z nova: *Veličanstvo, čutite-li bolečine?* Cesarica je odgovorila: *Ne morem povedati, a zdi se mi, da me v prsih nekaj skeli.* S pomočjo spremljevalke se je cesarica dvignila in šla proti pristanišču, kjer je še vstopila na ladijo. Tu je hkrati vprašala cesarica: *Ali sem zelo blede?* *Da, pa boče le od straha!* je odgovorila spremljevalka, ki ni slutila, da je cesarica smrtno ranjena. Takoj pade cesarica v omedlevico, iz katere se še-le čez nekaj časa zavé in vpraša slabotnim glasom: *Kaj pa se je vendar zgodilo?* To so bile zadnje besede cesarice Elizabete. Potem se ni zavedla več.

Ker je bil parnik že na potu, so naprosili kapetana, da obrne zopet k obrežju, kar se je tudi zgodilo. Tu so hitro napravili iz vésel nosilnico in prenesli nezavestno cesarico v hôtel „Beau Rivage“. Po stopnicah gori je nesel cesarico na rokah genevski trgovec Deyssset v sobo št. 34.

Prihitela sta brzo zdravnik dr. Golay in duhovnik. Poskušali so obuditi cesarico z drgnenjem z vinskim jesikom, a bilo je prepozno: smrtno orožje Jej je prebodlo vsežkozi srce. Toliko, da je duhovnik podal Nj. Veličanstvu tolažbo sv. vere, že je izdihnila dušo. Bilo je nekaj minut pred tretjo uro.

Morilec.

Peklenska zvér v človeški podobi, ki je izvršila črno dejanje nad uzorom ženstva, nad avstrijsko cesarico Elizabeto, se *baje* piše Luigi Luccheni. Ta živinski Luigi Luccheni je, kakor se splošno poroča, italijanski podanik, pristojen v Parmo v Italiji. Sin je neke italijanske vlačuge, ki se je klatila v Parizu, oče anarhista ni znan, morilec je torej *nezakonski sin, otrok greha!*

O njegovi osebi se piše: človek je srednje postave, star kakih 27 let, močnega in gibkega telesa, a uprav satanskega obraza, z *zlobnim, predrznim pogledom*. Leta 1893 bi bil moral v vojake, a je pobegnil. Pozneje se je sam prijavil, je bil obsojen a takoj pomi-

loščen, je bil uvrščen v konjeniški polk Monferato v Parmi. Leta 1896 je šel v Svico, kjer je postal anarhist. S podporo anarhistične zarote (za delo ta nepridiprav ni bil za nobeno, marveč za same hudobije in za brezposelno klatenje po svetu) potoval je po Nemčiji in Avstriji, bil je v Budimpešti in tudi v — Trstu. V Budimpešti je videl prvokrat cesarico Elizabeto in si utisnil njeno podobo v spomin. Julija meseca 1898 se je udeležil anarhističnega shoda v Curihu v Švici, kjer so sklenili anarhisti umoriti več evropskih vladarjev. Od tega časa se je potikal Luccheni vedno po Švici. Prežal je za kako žrtvijo. Dne 10. septembra 1898 je lazil okoli hôtela, v katerem je bila cesarica Elizabeta; bil je v družbi nekega sivolasega starca.

Ko je izvršil svoj čin, je hotel ubežati, a vjela sta ga dva kočijaža Viktor Vuillemin in Luis Chamartin ter ga takoj izročila mornarju Albertu Fiaux in orožniku Kaiserju, katera sta ga odvedla v policijsko stražnico. Morilec se niti ni branil, marveč še prepeval je po poti v ječo in vsklikal: **Mislím, da sem dobro zadel, upam, da sem umoril!**

Na sodišču je bil zaslišan po členih kantonske vlade. Izjavil je, da je rojen v Parizu leta 1873, pristojen v Parmo v Italiji in da je prišel v Ženevo z namenom, da *umori kako visoko osebo*. Nameroval je baje umoriti princa Henrika Orleans-kega; ker pa je ta že prej odpotoval, zvedel je slučajno, da je v Ženevi cesarica avstrijska, zatorej je sklenil, da *umori njo*.

Izpovedal je, da je „anarhist iz prepričanja“ ter da ga ni gnala k temu dejanju beda. Zver je izpovedal nazor anarhistov, da se morajo prej ko prej pomoriti vsi vladarji, da bode potem — „svobodno“ človeštvo.

V ječi v Ženevi čepi sedaj ta hlapec pekla in prepeva anarhistične pesmi ter se veseli svojega dejanja. A kakor se zlobni duh ne zna kesati hudobnega dejanja, tako se niti en hip ne kesa njegov pomočnik Luccheni in le obžaluje, da zakon v Švici ne predpisuje za umor smrtne kazni, marveč le dosmrtno ječo. Mogoče pa je, da se morilec izroči avstrijski postavi, kjer ga čaka *zasluženo* plačilo.

Morilčevo orodje.

Orodje, katero je služilo morilcu za napad na našo cesarico, je trivoglata, kakih 9 centim. dolga pila. Takoj po izvršitvi umora je morilec vrgel orodje proč in zbežal. To orodje so potem našli na obrežju jezera nedaleč od mesta, kjer se je izvršil zločin. Ko so pokazali to orodje morilcu, je smeje priznal, da je njegovo in isto, s katero je umoril cesarico!

Prvi utis.

Takoj, ko se je raznesla novica o groznem umoru, bil je utis nepopisen, kamorkoli je došlo poročilo.

Živ človek ni na prvi hip mogel tega verjeti in splošno mnenje je bilo, da je kaka pomota. Ko pa se je že obistinila strašna vest, je bil vsakdo prepričan, da je Nj. Veličanstvo cesarica Elizabetta žrtev *rojenega morilca*, kateremu je umor igrača in kateri si je bil izbral zdaj za cilj svoje zverske strasti — kronano glavo. Da bi pa pokazal, kako daleč je zmožen tirati svojo zlobo, hotel je umoriti *pri belem dnevu in ne toľžno bitje*, slabotno žensko, ki ni storila žalega ni njemu in nikomur na vsem širokem svetu, marveč ki je le izkazovala dela usmiljenja in človekoljubja. S tem je dokazal morilec, *kako peklensko zlobna je njegova narav* — anarhizem pa da je samo pretveza.

Tako je bilo splošno mnenje o tem činu in je deloma še. Kantonska vlada v Ženevi sama si ni mogla misliti, da bi bilo kaj takega mogoče v *prosti Švici*, sicer bi bila oprezniša za vse take slučaje ni si mogla misliti, da bode tolpa surovih, *neolikanih* morilcev tako grdo *zlorabila* svobodo švicarske zemlje!

Kakor v Švici, tako je bil povsod v Evropi, zlasti pa v naši ljubljeni Avstriji prvi utis grozen.

Povsodi so ljudje kar begali preplašeni, kakor bi se bila zgodila grozna prirodna nesreča. V velikih gručah so postajali ljudje po mestih in se neverjetno povpraševali: ali je resnica?

Posebno strašen utis je napravila novica na Dunajčane. To ljudstvo, v katerem je *rojna* ljubezen do vladarske hiše, ki živi s prebivalstvom avstrijske stolice v tesni zvezi *kakor ena družina*, je bilo kar obupano. Mnogi so kar na cesti, ko so prejeli poročilo, jeli na glas jokati in viti od tuge roke. Mnogokaterega je zadela nesreča huje, kakor bi mu bil vzel Bog najdražje, kar ima na svetu. Tako udan je pravi Dunajčan cesarski rodbini.

Naš cesar.

Prvo oficijelno poročilo, ki je došlo Nj. Veličanstvu presvetlemu cesarju o groznem umoru ljubljene Vladarice, je dobil cesar v soboto ob 4. uri popoldne. Brzjavko je poslala cesaričina spremljevalka grofica Irma Sztaray, ki je bila na zadnji poti ljubljene Vladarice, Nj. ekscelenci, cesarjevemu generalnemu adjutantu grofu Paar na dunajski cesarski dvor. Grof Paar je baš imel opravilo s pripravami za potovanje cesarjevo k velikim vojaškim vajam na Ogersko, ko mu dojde grozna brzjavka. Takoj je zasedel voz in

se v diru podal v cesarski grad Schönbrunn pri Dunaju, kjer je bival isti dan cesar, pripravljajoč se za pot k vojaškim vajam.

Ko je cesarjev prvi spremljevalec sporočil Nj. Velič. novico, ki je pretresla v dnu duše njega samega, je cesar zakril obraz z rokama in žalostno vzdiknil: „*Meni ni prizanešeno ničesar!*“ Takoj potem je želel biti cesar šam in ves dan ni pustil nikogar k sebi. Dasi pa je zadela ta nesreča srce cesarjevo z neopisno žalostjo, vendar ni izgubil Nj. Veličanstvo cesar poslednjega poguma, kate-rega je često zajemal iz jedinega neizcrpnega vira, svete katoliške vere. Cesar je dejal: „*Zaupanja v Boga ne izgubim!*“

Neopisni pa so trenutki, ko se je cesar sešel z svojima hčera-ma nadvojvodinjo Gizelo in Valerijo, ki ste takoj došli k Nj. Veličanstvu na Dunaj. Ko je došla nadvojvodinja Valerija, jo je cesar objel in oba sta več minut glasno jokala. Dne 11. t. m. je bila v grajski kapeli v Schönbrunu črna sv. maša, katere so se udeležili vsi člani ondi bivajoče cesarske rodbine. Med sv. mašo je bilo čuti nepretrgoma ihtenje.

Na to je cesar nadalje vršil najnujniša državna opravila, ukazal, da se odpovedo vojaške vaje in se vojaki vrnejo na svoja mesta. Odredil je tudi vse za pogreb in odgovarjal na neštevilne prijave sožalja od strani vnanjih vladarjev in tujezemskih vlad.

Izrazi sožalja.

Od strani vseh evropskih vladarjev in sv. Očeta došli so brzogovorni izrazi sožalja Nj. Vel. cesarju Franu Jožefu. Vsi vladarji in njihove vlade izražajo globoko sočutje za nesrečo, ki je zadela cesarja Frana Jožefa in vso Avstrijo, za edno izražajo svojo globoko ogorčenje na zločinu, ki je zadel nedolžno Vladarico Elizabeto.

Mnogi vladarji so napovedali osebno udeležbo pri pogrebu, nekatere bodo zastopali pri pogrebu visoki sorodniki vladarjev ali posebni dvorni dostojanstveniki.

Avstrija žaluje.

Takoj, ko je raznesel brzogovorni strašno novico o umoru cesarice Elizabete po naši širni državi, utihnili so glasovi veselja, obmolknili so vzdiki radosti, ki so odmevali v tem izvanrednem letu širni naše velike domovine.

V stolici dunajski so se tisti hip, ko se je potrdila vest o nesreči, odpovedale vse veselice, vse gledališčne predstave in vse javne in druge zabave. Na hišah in javnih poslopjih pa so se jele prika-

zovati črne zastave in v nekaterih urah je bila vsa cesarska stolica obležena v črno, spremenjena v jedno hišo globokega žalovanja, usodepolnega molčanja.

Očividci pripovedujejo, da je v teh dneh kar grozno bivati na Dunaju, vse je zamolklo in potrto, vse hiti molče po cestah in ulicah in ni jednega lica, ki bi bilo zares veselo: nad vso krasno stolico je legel mrak žalovanja, plava črni angelj smrti, in razprostira svoje ogromne peroti od jednega konca širne metropole do drugega, črna senca njegovih perot pa odeva vsa srca in ne pušča vanje žarke najmanje veselosti. Vse joka, vse žaljuje in sočustvuje z bridko izkušenim Vladarjem.

Kakor na Dunaju tako je tudi v drugih mestih Avstrije, koder bijejo zvesta, *moralno še zdrava* srca človeška. Od vseh bivališč v mestih vise črne zastave ali drugačni znaki žalovanja in reči se sme: vsa Avstrija je oblečena v črno, ki žaljuje zdaj ob krsti nepozabljene, neopisno ljubljene mrtve cesarice.

Žalovanje Trsta.

Dočim smo omenili izrazov žalovanja ostalih avstrijskih mest povprečno, ker gre po vsej državi jeden jok, jeden glas tuge, moramo postati pri mestu Trstu posebej in označiti poseben čin žalovanja metropole ob sinji Adriji.

Da ne moremo govoriti z zadoščenjem o izrazih sožalja mesta tržaškega, je žalostno dejstvo, ki le preglasno govori o čudnih, nenaravnih odnošajih nekega dela tržaškega prebivalstva do naše presvitle vladarske hiše.

V tem, ko je v prvem trenutku razglašene nesreče utihnil po vsej Avstriji glas zabave in veselja, se izvestni krogi v Trstu niso menili kar nič zato, kar je prišlo čez našo državo in cesarsko rodbino, marveč so v cinični samopozabljenosti rajali dalje in se zabavali ob godbi, pijači in plesu, tako dolgo, da je zvesto avstrijsko ljudstvo v svoji *sveti jezi* zapodilo *ostrunjevalce avstrijske misli* od predrznega rajanja.

Istotako je bilo s pojavi žalosti na hišah. Le zelo mlačno ih polagoma so pričeli razobešati posamezniki črne znake na svojih oknih, dočim jih je veliko število, ki ostentativno in kakor nalašč niso pokazali nobenega sočutja z avstrijsko nesrečo. O teh ljudeh bi se morda smelo reči, da ne znajo žalovati z Avstrijo o njenih nesrečah, kakor se ne znajo veseliti ž njo v njenih slavah. Priprosto ljudstvo je bilo prvo, ki je dalo izraz sočutja z avstrijsko nesrečo. Iz malih, zatuhlih okenc iz najvišjega podstrešja, koder biva zmučen težak delavec, zavihrale so v prvem trenutku črne skromne zastavice in solze so silile v oči mimoidočemu, ko je gle-

dal dokaze tako sveže ohranjenega dinastičnega čuta v srcu priprostega ljudstva. Človek, ki se ves dan muči na težkem delu, ni izgubil cvetočega čuta ljubezni do svojega Vladarja, ki je poosabljenost velike državne ideje — oni pa, ki se naslanjajo v brezskrbnosti in razkošju, oni, ki se nazivljejo inteligentne, oni so ostali mrtvi za vsak vzvišen čut in še le potem, ko so videli, da jih je osramotil z svojim čuvstvom priprosti težak, še le potem so se leno vzdramili in počeli razobešati znake sožalja, na katerega *odkritosrčnosti* pa dvomi priprosti težak, kateri je tudi nevedé pripravil tržaške mogotce na to, da izkažejo dolžno čast vladarski rodovini, a tujci da se prepričajo, da je to ozemlje še v Avstriji. Vztrajno širjenje izkazov sožalja po Trstu je že napredovalo tako, da mestni magistrat ni mogel zabraniti prodajalkam po trgih, da so napravile pravcate oltarje, pred katerimi molijo Boga za blagor duše ranjke cesarice ter s tem povečujejo izraze ljubezni do Nje prižigaje pred Njeno podobo sveče in svetiljke.

Pogrebne slavnosti.

1. V Ženevi.

Dne 11. t. m. po noči je odšel posebni mrtvaški vlak z Dunaja v Ženevo. V hotelu „Beau Rivage“ v Ženevi, kjer je umrla cesarica Elizabeta, je mrtvaška soba bila spremenjena v kapelo. K mrtvaškemu odru je bil dovoljen ustop samo cesaričinemu spremstvu. Ob 5 uri pop. je bilo truplo cesarice balzamirano. Švicarska vlada je poslala krasen venec v švicarskih in avstrijskih barvah z napisom: V globoko užaljenem spoštovanju in sočutstvu — ženevsko prebivalstvo. Več odličnih dam je položilo krasen venec v cesaričino mrtvaško sobo. Pred hotelom je bila postavljena častna straža. V Ženevo došli avstrijski in ogerski dostojanstveniki so bili zbrani na terasi hotela ko se je vršil sprevod švicarskih vladnih dostojanstev in čez 30000 broječa množica od vseh krajev privrelega prebivalstva. Vse mesto je bilo v črnih zastavah, vse prodajalnice zaprte. Vsi zvonovi so zvonili.

Dne 13. sept. dopoldne ob 9. uri je bilo cerkveno blagoslovljenje pokojne cesarice u Ženevi, popoldne ob 1/2 5. uri pa so dvignili krsto in jo prepeljali na kolodvor. Spreveda se je, ob spremstvu švicarskega vojaštva, udeležil zvezni svet švicarski in vršil mestni svet Ženevski in mnogobrojna duhovščina ter nešteta množica ljudstva.

2. Med potjo

Nepopisni prizori so se vršili ob poti, koder se je vozil mrtvaški vlak cesarice Elizabete. Vlak je vozil veličastno in počasi zlasti ondi, kjer je bilo zbranega ljudstva ob železnični progi. Povsodi, koder je vozil vlak, se je zbralo velike množice občinstva, ki je globoko ginjeno stalo ali klečalo ob progi in molilo. Povsodi so zvonili po cerkvah zvonovi in kakor jedna sama žalna pesem donelo je to zvonenje skozi dežele, koder je grmel smrtni vlak. Bili so to hipi nepozabne tuge!

3. Na Dunaju

V četrtek dne 15. septembra 1898, zvečer ob 10. uri je pripejal mrtvaški vlak mrtvo cesarico na Dunaj. Vse ceste, koder se je pomikal mrtvaški večerni sprevod, zlasti pa cesta do zapadnega ali Elizabetnega kolodvora, takozvana Mariahilferstrasse, so bile že vse popoludne natlačene občinstva.

Na kolodvoru se je zbralo že po deveti uri veliko število dvorne duhovščine in ves najvišji dvorni ceremonijel. Prvi dvorni nadčelnik in dve predstojnici cesaričinega dvora, vojaški in civilni dostojanstveniki, načelniki dvorne telesne straže, plemiški dečki, dvorna straža v špalirju, več eskadronov dragoncev in častni vojaški špalir ob cestah, vse to je bilo razvrščeno v veličastvenem razporedu.

Po blagoslovljenju mrtvaške krste na kolodvoru, dvignili so isto na dvorni mrtvaški voz in sprevod z nepreglednimi vrstami dostojanstvenikov se je jel pomikati molče, tužno in grozo vzbujajoč po širokih cestah dunajskih proti cesarskemu dvoru. Na stotisoče broječa množica ljudstva se je trla ob cestah in glasen jok in obupno ihtenje se je čulo iz med tamnih vrst zbranega ljudstva. Pero zastaja človeku, ker zalivajo oči britke solze, ob tem silnem dogodku! *Dunaj še kaj tacega ni doživel!* Vsa strašna tragika smrti cesaričine ležala je na tem tužnem večernem sprevodu. Zamolklo grmenje voz, mučni molk spremstva in globoko ihtenje ljudstva, ljubečega svojo *umorjeno* cesarico — kdo bi to opisati zamogel!

Njegovo Veličanstvo cesar s hčerama Gizelo in Marijo Valerijo ter z najbližjo rodovino, prispel je na tihem iz Schönhruna v dvor, da prisostvuje dospetju in blagoslovu trupla ranjke cesarice. Vsi od cesarske rodovine so glasno jokali ko je krsta bila prenešena v dvorano župno kapelico Cesar, obe hčeri in njih soprogi so v četrtek dne 15. septembra pristopili k mizi Gospodovi.

Ko je sprevod dospel v cesarski dvor, sprejel je dvorni župnik Mayer Nj. mrtvo Veličanstvo. Vse najvišje spremstvo se je razvrstilo

po predpisanem redu v cerkvi in na pred dvorih. Potem, ko se je dvignila krsta z Nj. Velič. mrtvo cesarico na mrtvaski oder in so se opravile svečane molitve, so odšli spremljevalci spreveda in cerkev se je zaprla.

V petek zjutraj ob 1/8 uri je bilo novo blagoslovljenje krste, potem pa je bil pristop dovoljen za občinstvo, kar je trajalo do 5. popoldan. Odveč bi bilo opisovati v kolikih nešteti množinah se je pomikalo ljudstvo proti cesarskemu dvoru in v cerkev mimo mrtvaškega odra, kjer je ležala — v licu nespremenjena — lepa naša cesarica. V zaprti dvojni krsti s steklenim pokrovom je ležala sedaj mrtva, Ona, ki je še pred malo meseci ostavila Dunaj v trdni nadi, da se vrne iz gorskega kraja svobodne Švice zdrava in vesela, da se zamore udeležiti lepih jubilejskih slavnostij, katere je prirejalo zvesto avstrijsko prebivalstvo Njenemu Visokemu soprogu in svojemu ljubljenu Vladarju. A temna usoda je hotela drugače in sedaj žaljuje cesar in Njegovi narodi ob krsti prejasne cesarice, mesto da bi se radovali ž Njo in ž Njim v tem izvanrednem letu.

4. Pogreb.

V istem razvrščenju, kakor prvi večer, vršil se je danes v soboto 17. septembra 1898, ob 4. uri popoldne pogreb Nj. Velič. cesarice Elizabete iz dvorne kapele v kapucinsko cerkev. Po najsi-jajnišem ceremonijelu običajnem pri cesarskih pogrebih, sprovedli so Najvišjo krsto v kapucinsko rakev, kamor je spremilo Nj. Vel. cesar Svojo mrtvo soprogo. Mrtvo cesarico so položili ob strani njenega sina pok. prestolonaslednika Rudolfa. V podzemskem prostoru, kjer bivajo v večnem spanju že dolga dolga desetletja členi Habsburške rodovine, vršilo se je blagoslovljenje z nova. Potem je izročil vrhovni nadnačelnik ključke od Najvišje krste gvardijanu kapucinskega samostana in pogreb je bil zaključen.

Avstrijski narodi.

V tem silnem trenutku nesreče, ki je zadela z roko brezvestnega, brezbožnega morilca ne le Nj. Vel. cesarja Frana Josipa, marveč vso Avstrijo, vse njene zveste narode, stojijo združeni ti narodi ob krsti svoje umorjene cesarice in si v duhu podajajo roke v tej jedni misli, da soglašajo v tugi in bolesi zaradi te skupne nesreče. Medsebojni spor, ki drži *umetno* vsaksebi narode avstrijske, je za hip ponehal in vsako srce čuti le jedno zavest, da nas *druž* vsaj *večno* *lovešk* v eno *neraztržno* vez, vez, katere razdreti ne more noben politični vihar.

Zadnje vesti.

Pogreba so se udeležili od tujih vladarjev: nemški cesar Viljem, bavarski regent princ Luitpold, princ Neapeljski (kateri bi bil na svojem potovanju k pogrebu skoro tudi žrtva blaznega anarhizma. Na postaji Šentvid blizo Ljubnega na Štajerskem sta se bližala dvornemu ital. vlaku dva italijanska anarhista, ki sta hotela umoriti princa, a sta bila na tem zadržana od žandarmerije, ki je jednega z imenom Adolf Tizzi prijela, drugi, z imenom Caviglio je utekel); nadalje srbski kralj Aleksander, rumunski kralj Karol, saksoski kralj Albert, veliki ruski knez Aleksij, veliki vojvoda Weimarski in Oldenburški, princ Albert Belgijski, knez Bolgarski in knez d'Alençon; dalje vojvoda Cumberland in kraljica Hanoverska ter vojvoda Karol Bavarski.

Vsa avstrijska večja mesta so odposlala svoje župane in mestne svetovalce k pogrebu ter dragocene izkaze sožalja na krsto presvetlo umrle cesarice. Po vsej državi je odrejeno večtedensko žalovanje, posebne odredbe žalovanja pa so se izdale za mesto Dunaj.

* * *

In tako je zadela to izvenredno leto težka usoda našo Avstrijo! V sredi šumnih veselic, prirejevanih v proslavo 50letnega vladarskega jubileja Nj. Veličanstva cesarja Fran Jožefa, ko se je vse radovalo na vzvišenem junaku prosvete, prišla čez noč strašna nesreča. In kakor mogočen orkan podrla je ta nesreča vse veselje, vso radost, ki je še čakala naša Avstrija pred potekom leta.

Nj. Veličanstvo cesar sam je zapovedal, da ima utihniti vse slavlje in da se hoče celó dne 2. decembra t. l. le na tihem spominjati Svoje petdesetletnice.

In tako so dosegli skriti in očitni smrtni sovražniki, kar so hoteli, dosegli so, da se avstrijski narodi ne radujejo s svojim Vladarjem izvanrednega slavlja, marveč da jokajo in žalujejo. Ali je sovražnikom to v čast, o tem naj sodi svet, mi kar nas je **zvestih** avstrijskih narodov, pa se oklepamo tem tesneje Tebe prejasni naš Vladar - mučenik in hočemo ostati Tvoj bolj ko kedaj v teh trenutkih Tvoje in naše nesreče.

Bog živi cesarja Frana Jožefa I.!

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000525475

